

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

У статті здійснено аналіз сучасних підходів до управління якістю освітніх послуг у системі середньої освіти України та Великої Британії. Виокремлено національні освітні стандарти в освітній системі Великої Британії, які впливають на процес становлення та розвитку освіти відповідно до законів ринкової економіки, що відбуваються в системі середньої освіти. Охарактеризовано та конкретизовано дії централізаційно-децентралізаційних механізмів управління, визначено їх роль у підвищенні якості освіти. Узагальнено основні наукові підходи до проблеми моніторингу якості освітніх послуг як об'єкта управління.

Ключові слова: якість освіти, курикулум, індикатори рівня досягнень успіху, моніторинг управління освітою, централізаційно-децентралізаційні механізми управління.

Постановка проблеми. У сучасних умовах управління якістю освітніх послуг у системі середньої освіти в Україні здійснюється на національному (Міністерство освіти і науки), місцевому (управління освіти і науки обласних державних адміністрацій, відділи освіти районних державних адміністрацій) та шкільному рівнях. Однак, зважаючи на той факт, що система управління вітчизняною загальною середньою освітою є централізованою, більшість владних повноважень щодо управління якістю освітніх послуг сконцентровано в межах центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти (Міністерства освіти і науки України).

З метою здійснення порівняльного аналізу особливостей управління якістю освітніх послуг в Україні та Великій Британії розглянемо детальніше політику у сфері освіти центрального органу виконавчої влади, особливості інституційного врегулювання управління якістю освітніх послуг та стан професійного розвитку вчителів у зазначеному аспекті.

Аналіз актуальних досліджень засвідчив, що питання управління якістю освітніх послуг висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема теоретичним й практичним аспектам управління якістю присвячено праці В. Білокопитова, Н. Бутової, В. Вікторова, Д. Гопкінза, В. Е. Демінга, Дж. Джурана, К. Ісікави, Ф. Кросбі, К. Моррісона, І. Найдьонова, Д. Рейнолдса, А. Фейгенбаума, Є. Хриковата ін.

Питання аналізу управління освітніх послуг середньої освіти Великої Британії висвітлено у працях таких зарубіжних науковців, як С. Бенн, С. Болл, Д. Гілард, Е. Грін, К. Джоунс, С. Чітті та ін.

Проте, важливим для української середньої освіти є вивчення позитивного теоретичного і практичного досвіду управління якістю освітніх послуг, накопиченого у розвинених країнах і, зокрема, у Великій Британії.

Мета статті – здійснити аналіз особливостей управління якості освітніх послуг середньою освітою Великої Британії та України, схарактеризувати й конкретизувати дії централізаційно-децентралізаційних механізмів управління, визначити їх роль у підвищенні якості освіти.

Результати дослідження та їх обговорення. У загальному вигляді, основними завданнями органів управління системою загальної середньої освіти, задекларованими в Законі України «Про загальну середню освіту», є: створення умов для здобуття громадянами повної загальної середньої освіти; прогнозування розвитку загальної середньої освіти, мережі загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до освітніх потреб громадян; атестація навчальних закладів системи загальної середньої освіти, оприлюднення результатів атестації через засоби масової інформації; ліцензування загальноосвітніх навчальних закладів, заснованих на приватній формі власності; контроль за додержанням Державного стандарту загальної середньої освіти, навчально-методичне керівництво та державне інспектування загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від підпорядкування, типів і форм власності; забезпечення соціального захисту,

охорони життя, здоров'я та захисту прав педагогічних працівників, психологів, бібліотекарів, інших спеціалістів, які беруть участь у навчально-виховному процесі, учнів (вихованців) загальноосвітніх навчальних закладів; сприяння розвитку самоврядування в загальноосвітніх навчальних закладах; комплектування системи загальної середньої освіти педагогічними працівниками, у тому числі й керівними кадрами [1].

У цьому контексті підкреслимо, що хоча серед завдань прямо не зазначена необхідність забезпечення якості загальної середньої освіти, завдання щодо ліцензування, атестації та інспектування навчальних закладів передбачають процедуру забезпечення якості.

Слід наголосити, що Міністерство освіти і науки України, як і відповідний центральний орган влади у Великій Британії, визначає національну освітню політику, освітні стандарти національного рівня – Державний стандарт загальної середньої освіти та національний курикулум – Базовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів.

Міністерство освіти і науки України має широке коло владних повноважень, зокрема: нормативно-правове регулювання відносин у системі загальної середньої освіти, у тому числі й у сфері управління якістю освітніх послуг; розроблення та подання на затвердження Кабінету Міністрів України нормативів матеріально-технічного та фінансового забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів згідно з Державним стандартом загальної середньої освіти; визначення перспектив розвитку системи загальної середньої освіти; визначення загальної стратегії моніторингу якості загальної середньої освіти й забезпечення його проведення; розроблення й упровадження Державного стандарту загальної середньої освіти; визначення порядку атестації педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів; ухвалення рішення щодо організації інноваційної діяльності в системі загальної середньої освіти, координація та контроль за її проведенням [2]. Згідно з частиною другою зазначеного Закону, центральний орган виконавчої влади також контролює додержання Державного стандарту

загальної середньої освіти та діяльність органів управління освітою і навчальних закладів системи загальної середньої освіти; організовує підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, в тому числі керівних кадрів, у системі загальної середньої освіти; забезпечує проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів.

Зазначимо, що в Україні Державний стандарт загальної середньої освіти являє собою «зведення норм і положень, що визначають державні вимоги до освіченості учнів і випускників шкіл на рівні початкової, базової і повної загальної середньої освіти та гарантії держави у її досягненні». На відміну від нашої країни, у Великій Британії, національні освітні стандарти визначають вимоги до освіченості учнів на ключових етапах навчання (keystages): першому (keystage 1), другому (keystage 2), третьому (keystage 3) і четвертому (keystages 4). Крім того, у Великій Британії, національні стандарти є диференційованими, зокрема на державному рівні встановлено мінімальні національні стандарти навчальних досягнень (minimum national standard of achievement) та стандарти навчальних досягнень середнього рівня (так звані «floorstandards»), за якими оцінюються державні початкові та середні школи [3].

У цьому контексті також зазначимо, що в Україні дотримання вимог Державного стандарту загальної середньої освіти є обов'язковим для загальноосвітніх навчальних закладів, а також професійно-технічних та вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, у той час як у Великій Британії тільки державні субсидовані школи мають обов'язково дотримуватися національних освітніх стандартів (національного курикулуму); навчальні заклади інших типів і форм власності, мають певну автономію, зокрема в розробленні курикулуму.

Спільним у формуванні освітньої політики в обох країнах є те, що національні стандарти розробляються Міністерством освіти у партнерстві з іншими установами. Так, в Україні Державний стандарт загальної середньої освіти розробляється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти разом із Національною академією наук України та Національною академією педагогічних наук України. Державний стандарт загальної середньої освіти затверджується Кабінетом Міністрів України і переглядається не рідше одного разу на 10 років. У Великій Британії, як правило, зміни до національного курикулуму вносяться частіше, зокрема з прийняттям кожної нової редакції Закону «Про освіту». На наш погляд, в умовах стрімких змін в усіх сферах життя суспільства такий підхід дозволяє краще адаптувати освітні послуги, що надаються загальноосвітніми навчальними закладами та підвищити конкурентоспроможність системи загальної середньої освіти в цілому.

Структура та зміст загальної середньої освіти, відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту», визначається Базовим навчальним планом загальноосвітніх навчальних закладів через інваріантну і варіативну складові, які «встановлюють погодинне та змістове співвідношення між освітніми галузями (циклами навчальних предметів), гранично допустиме навчальне навантаження учнів та загально річну кількість навчальних годин. Інваріантна складова змісту загальної середньої освіти формується на державному рівні, є єдиною для всіх закладів загальної середньої освіти, визначається через освітні галузі Базового навчального плану. Варіативна складова змісту загальної середньої освіти формується загальноосвітнім навчальним закладом з урахуванням особливостей регіону та індивідуальних освітніх запитів учнів (вихованців). Базовий навчальний план для загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від підпорядкування, типів і форм власності затверджується Кабінетом Міністрів України [4].

На основі Базового навчального плану Міністерством освіти і науки України затверджуються типові навчальні плани для загальноосвітніх

навчальних закладів незалежно від підпорядкування, типів і форм власності. У типових навчальних планах освітні галузі реалізуються в навчальні предмети та курси інваріантної та варіативної складових змісту загальної середньої освіти.

У Великій Британії зміст освіти відображено в Національному курикулумі, який також передбачає інваріативну та варіативну складові. Слід наголосити, що співвідношення інваріативної та варіативної складової у вітчизняних та британських нормативних документах відрізняється. Крім того, сама інваріативна складова у британському курикулумі є диференційованою, оскільки складається з ядра – англійської мови, математики та природничих наук та інших обов'язкових для вивчення предметів (історії, географії, технологій, музики, образотворчого мистецтва та фізичної культури, громадянського виховання, інформатики, іноземних мов). При оцінюванні успішності учнів та досягнення ними освітніх стандартів на різних етапах навчання окремо аналізуються дані щодо результатів навчальних досягнень з предметів, що становлять ядро курикулуму, у той час як в Україні при оцінюванні успішності учнів за результатами державної підсумкової атестації (ДПА) обов'язковим на всіх рівнях шкільної освіти є підсумковий контроль з української мови. Крім того, на рівні початкової освіти (I ступінь, 4 клас) обов'язковою є державна підсумкова атестація з математики та читання; на рівні базової середньої (II ступінь, 9 клас) – математики та предмета за вибором навчального закладу; на рівні повної середньої (III ступінь, 11 клас) – математики або історії України та предмета за вибором учня [5]. Отже, можемо констатувати, що природничі науки, на відміну від Великої Британії, не отримують належної уваги з боку вітчизняних освітніх політиків і оцінка рівня знань з предметів природничого циклу в Україні не є обов'язковою.

Зазначимо також, що однією з функцій Міністерства освіти Великої Британії є складання таблиць успішності шкіл, які оприлюднюються на сайті освітнього порталу RAISE-online. В Україні дані про успішність навчальних

закладів та якість освітніх послуг не оприлюднюються, що, на наш погляд, звужує можливості батьків у здійсненні поінформованого вибору щодо навчального закладу, який надаватиме освітні послуги їхній дитині.

На відміну від Великої Британії, де зовнішнє оцінювання якості середньої освіти здійснюється незалежною інспекцією Ofsted – державним органом, не підпорядкованим Міністерству освіти, в Україні основною формою державного контролю за діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів і форм власності є державна атестація закладу, яка здійснюється, згідно з Наказом МОН України «Про затвердження Порядку державної атестації дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів», Міністерством освіти і науки, іншими центральними органами виконавчої влади, у сфері управління яких перебувають навчальні заклади, що атестуються [6].

На відміну від Великої Британії, де інспектування здійснюється в залежності від результатів успішності діяльності навчального закладу за результатами попередньої перевірки, але не раніше, ніж через один рік і не пізніше, ніж через п'ять років після цієї перевірки, державна атестація навчальних закладів в Україні проводиться один раз на десять років. «У випадку створення нового навчального закладу, перепрофілювання (зміни типу) або реорганізації навчального закладу перша державна атестація навчального закладу проводиться не раніше ніж через один календарний рік, але не пізніше двох календарних років з дати державної реєстрації статуту (змін до статуту) навчального закладу в порядку, визначеному законодавством. Позачергова державна атестація загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів здійснюється відповідно до Законів України «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту» та «Порядку державної атестації дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів».

Якщо інспектування шкіл у Великій Британії здійснюється експертами зі складу Ofsted, то в Україні для проведення державної атестації

конкретного навчального закладу орган, що її здійснює, створює атестаційну комісію з числа працівників цього органу, фахівців навчальних закладів (крім цього навчального закладу), установ освіти, підприємств, організацій та представників громадськості (профспілок, освітніх громадських організацій тощо) (за згодою) чисельністю не більше 15 осіб. Члени атестаційної комісії (крім членів атестаційної комісії – представників громадськості) повинні мати відповідну освіту, кваліфікацію, практичний досвід роботи у сфері освіти, володіти необхідними знаннями та навичками. У цьому контексті можемо констатувати єдність вимог до професіоналізму експертів, що здійснюють перевірку навчального закладу, в обох країнах.

Згідно з «Порядком державної атестації дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів», основними показниками, за якими оцінюється діяльність загальноосвітнього навчального закладу, атестаційною комісією визначено: 1) відповідність документації, у тому числі фінансової, вимогам законодавства; 2) створення умов для навчання дітей із особливими освітніми потребами, зокрема й дітей-інвалідів; 3) забезпечення якості загальної середньої освіти (порівняльний аналіз результатів зовнішнього та внутрішнього моніторингу результатів навчальних досягнень учнів (вихованців); порівняння результатів незалежного оцінювання випускників 11-х класів із результатами їх навчальних досягнень (за 3 останні роки); 4) дієвість внутрішнього моніторингу навчальних досягнень учнів; 5) організація роботи щодо професійного розвитку педагогічних працівників; 6) наявність бібліотеки та/або використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі; 7) загальний стан території, будівель та приміщень навчального закладу; 8) створення безпечних умов для учасників навчально-виховного процесу; 11) забезпечення соціально-психологічного супроводу учнів; 12) створення умов для задоволення потреб учнів у різних формах позаурочної навчально-виховної роботи; 13) забезпечення якості управлінської діяльності (наявність (дієвість) внутрішнього контролю за організацією навчально-виховного процесу; стан

усунення порушень вимог законодавства і недоліків у роботі, виявлених під час попередніх заходів контролю; відкритість і публічність у діяльності навчального закладу); 14) роль навчального закладу у житті територіальної громади та його суспільна оцінка батьківською громадськістю, громадськими об'єднаннями [7].

Висновки. Таким чином, у статті проаналізовано особливості зовнішнього та внутрішнього забезпечення якості в Україні. Виявлено спільні характеристики в управлінні якістю освітніх послуг у системі середньої освіти України та Великої Британії в аспектах нормативного забезпечення, процесуальних засад управління якістю. В обох країнах створено розвинене законодавче підґрунтя управління якістю освітніх послуг, що унормовує найважливіші аспекти цього процесу. Центральні органи влади – Міністерства освіти – в Україні та Великій Британії в сучасних умовах мають широке коло повноважень, що стосуються, насамперед, визначення національної освітньої політики, розроблення освітніх стандартів національного рівня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про загальну середню освіту» із змінами, внесеними згідно із Законом № 76-VIII від 28.12.2014, ВВР, 2015, № 6, ст. 40 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14/print1421216054602064>.
2. Закон України «Про освіту» із змінами, внесеними згідно з Законом № 76-VIII (76-19) від 28.12.2014, ВВР, 2015, № 6, ст. 40 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
3. Наказ МОН України «Про затвердження Порядку державної атестації дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів» № 67 від 30.01.15 року [Електронний ресурс] // Журнал відкритий урок. – Osvita.ua. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/46126/>
4. Наказ МОН України «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів» № 34 від

- 25.01.08 року [Електронний ресурс] // Журнал відкритий урок. – Osvita.ua. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/2606/>.
5. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. – 2002. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
6. Національна стратегія розвитку освіти на 2012–2021 рр. [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.
7. Children and their Primary Schools : A Report of the Central Advisory Council for Education (England) – London : Her Majesty's Stationery Office, 1967. – URL : <http://www.educationengland.org.uk/documents/plowden/index.html>.

О. В. Шаповалова Сравнительный анализ особенностей менеджмента качества образовательных услуг в Украине и Великобритании

В статье проведен анализ современных подходов к управлению качеством образовательных услуг в системе среднего образования Украины и Великобритании. Выделены национальные образовательные стандарты в образовательной системе Великобритании, которые влияют на процесс становления и развития образования в соответствии с законами рыночной экономики, происходящие в системе среднего образования. Охарактеризованы и конкретизированы действия централизационно-децентрализационных механизмов управления, определены их роль в повышении качества образования. Обобщены основные научные подходы к проблеме мониторинга качества образовательных услуг как объекта управления. Внедрено образовательную политику по организации педагогического процесса, оценки качества обучения учащихся.

Ключевые слова: *качество образования, курикулум, индикаторы уровня достижений успеха, мониторинг управления образованием, централизационно-децентрализационные механизмы управления.*

SUMMARY

O.V. Shapovalova Comparative Analysis of Quality Management Peculiarities of Educational Services in Ukraine and Great Britain

The author of the article analyzes the contemporary approaches to quality management of educational services in secondary education of Ukraine and Great Britain. The national educational standards in the secondary educational system of Great Britain that affect the process of formation and development of education in accordance with the laws of market economy are determined. The centralized and decentralized management mechanisms are characterized and specified, their role in enhancing the quality of education is defined. The main scientific approaches to monitoring the quality of educational services are overviewed.

In general, the main tasks of the management of the general secondary education, declared by the Law of Ukraine «On General Secondary Education» are: creating the conditions for citizens to complete secondary education; forecasting the development of secondary education network of schools according to the educational needs of the citizens; certification of schools of general secondary education, publication of the results of certification through the media; licensing of secondary schools based on private property; control over compliance with the State standard of secondary education, educational guidance and public inspection of secondary schools; social protection; promoting self-government in secondary schools; acquisition of general secondary education teaching staff, including executive staff.

It is noted that in Ukraine State standard of secondary education is a «construction norms and regulations that determine the state education requirements for the students and graduates of schools in primary, basic and secondary education and state guarantees to its achievement». Unlike our country, in the UK national educational standards define the requirements for the education of the pupils at key stages of education (key stages). In addition, the UK national standards are differentiated, including the explicit level set minimum national standards of educational achievement (minimum national standards of achievement) and standards of academic performance average (the so-called «floorstandards»), which evaluated the state primary and secondary school.

Thus, the article has revealed common characteristics in quality management of educational services in secondary education Ukraine and Great Britain in the regulatory aspects of security, procedural principles of quality management.

Key words: *quality of education, curriculum, the indicators of achievement of success, monitoring of education management, centralized and decentralized control mechanisms.*